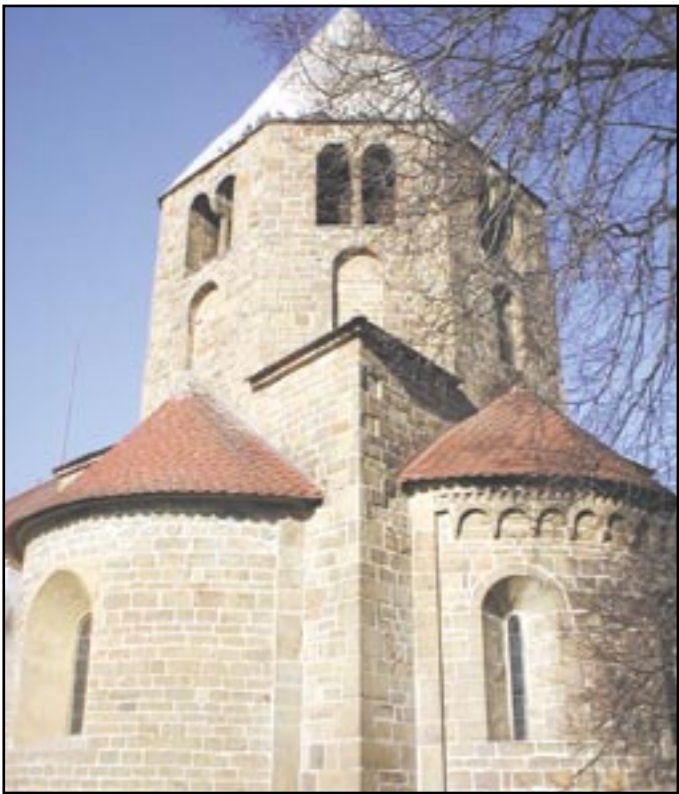

expedice speculum

Putování za záhadami a zajímavostmi regionu „Zrcadla“

Románský kostel v Řeznovicích

Pohled na nejstarší románskou část kostela

V malé obci Řeznovice v údolí řeky Jihlavy asi 4 km od Ivančic se nachází jedna z nejvýznamnějších románských staveb. Nejen stáří a krása románského slohu, řemeslně dokonalé provedení stavby, ale i historické souvislosti, činí z tohoto vesnického kostelíka jednu z našich nejcennějších památek. Její vznik je spojen s prostředím přemyslovských údělných knížat, vládců tehdejší Moravy.

I když nejsou dochované žádné písemné prameny o stavbě kostela, z dobových souvislostí se předpokládá vznik stavby v 60. letech 12. století. Zadavatelem stavby byl zřejmě Konrád II. Ota, údělný kníže znojemský, nám již dobře známý protagonistou bitvy u Loděnic (expedice Speculum - Zrcadlo 22/04).

Morava té doby byla rozdělena v úděly, spravované přemyslovskými knížaty. Kamenné kostely byly stavěny pravděpodobně jen v hradbami chráněných správních centrech. Náš region ležel na hranici znojemského a brněnského údělu.

Místním správním centrem bylo hradiště v Rokytné (Rokytengrad). Při trestné výpravě českého vládce Vladislava II. proti odbojným moravským údělným knížatům roku 1146 bylo rokytenské hradiště zcela zničeno. Když kolem r. 1160 přebírá správu znojemského údělu Konrád II. Ota, není již hrad Rokyten obnoven, nýbrž jeho správní funkci převzal patrně nově založený zeměpanský dvorec v Řeznovicích.

Za těchto okolností, uvnitř hradebního dvorce, vzniká náš kostel. Jeho stavba byla přizpůsobena především potřebám panovníka

a jeho družiny. Nad vchodem na západní straně kostela bylo vytesané místo tzv. „empora“, zřejmě vyhrazené pro knížete a jeho

Kámen s kumánským nápisem - největší záhada řeznovického kostela

doprovod.

Jak již bylo zmíněno, řeznovický dvorec se nacházel na hranici brněnského a znojemského údělu. Z dobových pramenů se dozvídáme, že přemyslovská knížata na svátek zemských patronů svolávala na své dvorce „sněm“ předávků, bojovníků a církevních hodnostářů k projednání důležitých politických rozhodnutí a k výkonu zemské soudní správy. Můžeme se oprávněně domnívat, že takovým místem byl i řeznovický dvorec. Podporuje to i zasvěcení kostela sv. Petrovi a Pavlovi. Svatý Petr byl jedním z patronů znojemského a brněnského knížectví.

Vesnické kostely, tak jak je známe dnes, ještě na konci 12. století neexistovaly. Kostely uvnitř hradebních knížecích správních center byly tak jedinými chrámy pro tzv. „velkofarnosti“. Můžeme tedy

pokládat řeznovický kostel za nejstarší dochovanou křesťanskou svatyni v regionu. Snad jedině základy kostela v Rokytné mohou být starší. Hradiště v Rokytné si necháme na některou z dalších výprav a společně se nyní vydáme navštívit řeznovický kostel.

Je nádherný nedělní den, dopoledne, mráz nás štípe do tváří. První překvapení nás čekalo hned při vstupu. Ač neohlášení, byli jsme mimofádně vlídně přijati od zdejších správců, manželů Řezáčových. Nejen zasvěcený výklad, ale i v dnešní době nikoliv samozřejmý přístup nás zahřál na duši. Děkujeme.

Při této příležitosti nemůžeme vynechat jednu nadčasovou paralelu. I v odborných kruzích se diskutuje o původu názvu obce Řeznovice. Jeden velice lákavý názor předpokládá odvození názvu od bavorského města Řezna (Regensburg), které bylo v době vzniku kostela sídlem císaře. Tuto myšlenku podporuje mimořádná podobnost kaple Věšch svatých v Řezně s řeznovickým kostelem. Druhý výklad vzniku názvu spojuje Řeznovice s řemeslem „řezáčů“, jak se staročesky říkalo

zpracovatelům dřeva. Řeznovice by pak byly služebnou osadou při zeměpanském dvoře. Po našem setkání s řeznovickými Řezáči se rozhodně přikláníme k druhé variantě.

Nejstarší část řeznovického kostela (presbytář a věž) je vystavěna z precizně otesaných pískovcových kvádrů a patrně nikdy nebyla omítnuta. Materiál na stavbu pochází z pískovcových lomů v nedalekých Hrubšicích, nebo Nové Vsi. Původní stavba měla charakter centrální románské svatyně. Na rozdíl od románských staveb rotundového typu je řeznovický kostel založen na čtvercovém půdorysu, pouze po stranách vyběhají půlkruhové výklenky - „apsidy“. Na hranolové těleso kostela je nastavena osmiboká věž se zdvojenými obloukovými okny. Jak celkové velko-

řesné a esteticky vytříbené pojetí, tak řemeslně dokonalé provedení stavby svědčí o cizí provenienci stavitelů, pocházejících snad přímo ze severoitalského prostředí.

Druhá část stavby (chrámová loď) byla dostavěna později, z větší části na konci 15. století v renesančním slohu. Při této přestavbě byla vybourána západní, vstupní část románské svatyně, jejíž základy byly odkryty při archeologickém průzkumu. Původně nejvyšší dřevěná nástavba osmiboké věže byla nahrazena cihlovou. Vnitřní prostory byly opatřeny klenbou. Z roku 1483 pochází také jeden z dochovaných zvonů.

Vejděme nyní dovnitř chrámu. Románský presbytář není ani zevnitř omítnutý. Prohlédněte si zblízka pečlivě opracování pískovcových kvádrů. Na stěně za oltářem zaujmou nástěnné malby svatého Ondřeje a Jana Evangelisty, pocházející z poloviny 16. století. Na severní zdi presbytáře je zbytek již nečitelného gotického nápisu ze 14. století. Nápis je nápadně nízký, což dokládá, že původní podlaha byla asi o 70 cm níže. České starozákonní texty na omítce na kůru pocházejí z nekatolického období (1550-1622), kdy byl kostel spravován českými bratry. Součástí presbytáře bývala zdobená kamenná křtitelnice, snad také z románského období, nyní uložená v ivančickém muzeu.

Také renesanční chrámová loď nabízí ke shlednutí pozoruhodné památky, i když některé v druhotném uložení. Především máme na mysli mnoha záhadami obestřený tajemný „kumánský kámen“. Jde patrně o náhrobek s vytesanými tajemnými znaky. Že nejde o falzum, potvrzuje svědectví jezuitského vzdělance Bohuslava Balbína, který ve svém díle z r. 1677 popisuje, kterak zde našel kostel dlážděný kumánskými kameny. Dlouho se spekulovalo, jestli nejde např. o starogermánské runové písmo. Až novější výzkumy orientalisty P. Poucha potvrdily

Kamenná deska s hluboce vytesaným templářským křížem

Náhrobek hrubšického kameníka Petra Rida z roku 1575.

mínění Balbínova. Podle jeho výkladu je na kameni vyryto jméno „MARQUSZ“ tzv. ujugurským

agresora. Další záhadou je osud ostatních „kumánských kamenů“, které zde zaznamenal Balbín.

Románská okna v prvním patře kostelní věže. Různá provedení oken dokládají cit pro detail stavitelů.

písmem, které používali Kumáni. Tento asijský národ se dostal pod tlakem Tatarů do Uher. Zde přijali křesťanství a u nás se „proslavili“ jako najatí bojovníci v uherském vojsku při jeho ničivém vpádu na Moravu v r. 1253. Zde jsme možná blízko vysvětlení původu kumánského kamene v Řeznovicích, neboť právě Ivančicko bylo uherským vojskem zle popleněno. Některé záhady však zůstávají dále nevyřešeny. Předně se zdá být podivné, proč by někdo vsadil do kostela náhrobek poraženého

Dalším pozoruhodným kamenným objektem je deska s hluboce vytesaným templářským křížem. Tato památka je patrně upomínkou na krátké období, kdy kostel náležel Templářům. Komenda tohoto řádu byla v nedalekých Jamolicích, kde byl postaven i hrad Templářů. V řeznovickém chrámu má být dle tradice i hrob templářského komtura Ekka.

V interiéru kostela se nachází několik zajímavých renesančních náhrobků převážně z 2. pol. 16. století. V této době zde působila kamenická dílna známého rodu kameníků Řidů. Patrně i oni využívali velmi kvalitního pískovce z nedalekých Hrubšic.

Co říci na závěr? Návštěva řeznovické památky je příjemná v zimě i v létě. A manželé Řezáčovi Vás rádi provedou. Pro obě strany bude dobré, pokud se předem ohlásíte na jejich telefon 546 437 539.

Text byl z části zpracován podle publikace Lubomíra Konečného: „Románský kostel sv. Petra a Pavla v Řeznovicích“, kterou si můžete při Vaší návštěvě románského kostela zakoupit.

Napsali: Bronislav a Eva Grunovi Petrovice u Moravského Krumlova